

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	0	7	9
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	0	3
---	---	---	---

B.Ed. 4th Semester
1059

ENVIRONMENTAL EDUCATION
Paper-E-4.1/4.2 Opt (III) (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 40

Note :— Attempt one question from each of the Units I-IV, Unit V is compulsory.

UNIT—I

1. Describe the concept of population and community.

OR

2. Discuss any programme for school to strengthen the environmental education. 8

UNIT-II

3. Discuss the main features of Fresh Water Ecosystem.

OR

4. Classify the natural resources. How can we conserve endangered species ? 8

UNIT—III

5. Suggest ways to control environmental pollution.

OR

6. Describe the disaster management phase before the floods. 8

UNIT—IV

7. Give a brief account of Save Tiger Project.

OR

8. Rain water harvesting and Eco Schools.

UNIT—V

9. (i) Biotic and Abiotic factors.

(ii) Conservation of Air.

(iii) Eco tourism.

(iv) Inter disciplinary approach to environmental education.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— यूनिट I-IV में प्रत्येक में से एक प्रश्न करें। यूनिट V अनिवार्य है।

यूनिट—I

1. जनसंख्या और समुदाय की अवधारणा का वर्णन करें।

अथवा

2. पर्यावरणीय शिक्षा को मजबूत करने के लिए स्कूल के किसी भी कार्यक्रम पर चर्चा करें।

यूनिट—II

3. ताजा पानी पारिस्थितिकी तंत्र की मुख्य विशेषताओं पर चर्चा करें।

अथवा

4. प्राकृतिक संसाधनों का वर्गीकरण करें। हम लुप्तप्राय प्रजातियों का संरक्षण कैसे कर सकते हैं ?

यूनिट—III

5. पर्यावरणीय प्रदूषण को नियंत्रित करने के उपाय सुझाएं।

अथवा

6. बाढ़ से पहले आपदा प्रबंधन चरण का वर्णन करें।

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਸੇਵ ਟਾਈਗਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਾ ਸੰਖਿਪਤ ਵਿਵਰਣ ਦਿਓ।

ਅਥਵਾ

8. ਵਰ੍ਹਾ ਜਲ ਸੰਚਯਨ ਔਰ ਇਕੋ ਸਕੂਲ।

ਯੂਨਿਟ-V

9. (i) ਜੈਵਿਕ ਔਰ ਅਜੈਵਿਕ ਕਾਰਕ।

(ii) ਵਾਯੂ ਕਾ ਸੰਰਕੁਸ਼ਣ।

(iii) ਇਕੋ ਟੂਰਿਜ਼ਮ।

(iv) ਪਯਵਿਰਣੀਯ ਸ਼ਿਕੁਸ਼ਾ ਕੇ ਲਿਏ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਕੋਣ।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਯੂਨਿਟ I-IV ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

2. ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

4. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸੰਸਾਧਨਾ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਲੁਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਉ।

ਜਾਂ

6. ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਾਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

8

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਸੇਵ ਟਾਈਗਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

8. ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਈਕੋ ਸਕੂਲ।

8

ਯੂਨਿਟ-V

9. (i) ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਅਜੈਵਿਕ ਕਾਰਕ

2

(ii) ਹਵਾ ਦਾ ਸੰਰਖਿਅਣ

2

(iii) ਈਕੋ ਟੂਰਿਜ਼ਮ

2

(iv) ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ।

2

(i) Printed Pages: 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	0	7	9
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	0	3
---	---	---	---

B.Ed. 4th Semester

(2040)

ENVIRONMENTAL EDUCATION

Paper—E-4.1/4.2 Opt. (iii) (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 40

Note: Attempt 50% of Total Questions of Question Paper. Time: 2 Hours
All will carry equal marks. Fraction will be lower digit.

UNIT-I

1. Describe the concept of Ecosystem. 8

OR

2. Discuss the need and importance of environmental education. 8

UNIT-II

3. Discuss the main features of the grassland ecosystem. 8

OR

4. Describe the concept of the food chain and food web. 8

UNIT-III

5. Discuss the causes and ill effects of Global Warming. 8

OR

6. Describe disaster management phase before the fire. 8

UNIT-IV

7. Describe the concept and role of Ecotourism in environmental conservation. 8

OR

8. Discuss the role of Mass Media in Environmental Education. 8

UNIT-V

9. Describe briefly :

- (i) Biosphere 2
(ii) Endangered species 2
(iii) Climatic change 2
(iv) Multidisciplinary approach to environmental education. 2

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— प्रत्येक यूनिट I से IV में से एक प्रश्न का चयन करें।
यूनिट V अनिवार्य है।

यूनिट—I

1. पारिस्थितिकी तंत्र की अवधारणा का वर्णन करें। 8

अथवा

2. पर्यावरणीय शिक्षा की आवश्यकता और महत्व की चर्चा करें। 8

यूनिट—II

3. चरागाह भूमि पारिस्थितिकी तंत्र की मुख्य विशेषताओं की चर्चा करें। 8

अथवा

4. खाद्य श्रृंखला और खाद्य वेब की अवधारणा का वर्णन करें। 8

ਯੂਨਿਟ—III

5. ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰणों और दुष्प्रभावों की चर्चा करें। 8

अथवा

6. आग से पहले आपदा प्रबंधन चरण का वर्णन करें। 8

ਯੂਨਿਟ—IV

7. पर्यावरणीय संरक्षण में इकोटूरिज्म की अवधारणा और भूमिका का वर्णन करें। 8

अथवा

8. पर्यावरणीय शिक्षा में मास मीडिया की भूमिका की चर्चा करें। 8

ਯੂਨਿਟ—V

9. संक्षेप में बताएं :-

(i) जीवमण्डल 2

(ii) लुप्तप्राय प्रजातियाँ 2

(iii) जलवायु परिवर्तन 2

(iv) पर्यावरणीय शिक्षा के लिए बहु-विषयक दृष्टिकोण। 2

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ : — ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ—I

1. ਪਰਿਸਥਿਤੀਕੀ ਤੰਤਰ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 8

ਜਾਂ

2. ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ—II

3. ਘਾਹ ਚਰਾਗਾਹ ਪਰਿਸਥਿਤੀਕੀ ਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਜਾਂ

4. ਭੋਜਨ ਚੋਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਵੈੱਬ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ—III

5. ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਜਾਂ

6. ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪੜਾਅ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। 8

ਯੂਨਿਟ—IV

7. ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਇਕੋਟਰਿਜ਼ਮ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। 8

ਜਾਂ

8. ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ—V

9. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ :
- (i) ਜੀਵ-ਖੇਤਰ 2
  - (ii) ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ 2
  - (iii) ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ 2
  - (iv) ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਪਹੁੰਚ। 2